

บทที่ 5

บทสรุป

ในทศวรรษ 1940 มีการรณรงค์ “ขบวนการฟื้นฟูชาติลาว” เพื่อปลูกฝังให้คนลาวรักฝรั่งเศส, รัฐบาลฝรั่งเศส และมีสำนึกว่าคนลาวเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐอินโดจีนของฝรั่งเศส แต่เนื่องจากตั้งแต่ระยะแรกที่ฝรั่งเศสได้ลาวเป็นอาณานิคม ฝรั่งเศสไม่ค่อยให้ความสนใจลาวมากนักและไม่ได้พัฒนาปัจจัยที่จะสร้างสำนึกชาตินิยมแก่ลาวเท่าที่ควรเมื่อเปรียบเทียบกับเวียดนามที่ฝรั่งเศสพัฒนาให้เป็นเมืองศูนย์กลางของอินโดจีน เช่น การศึกษา, เศรษฐกิจ นอกจากนั้น ฝรั่งเศสยังส่งชาวเวียดนามเข้ามาทำงานในลาวซึ่งส่วนใหญ่จะมีตำแหน่งที่สูงกว่าคนลาวทำให้ในกลุ่มของคนลาวที่มีการศึกษาและชนชั้นสูงไม่พอใจและหวาดระแวงว่าฝรั่งเศสจะให้เวียดนามเข้ามาปกครองลาวอย่างสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้จากบันทึกความทรงจำของอุ้น ชนะนิกร ที่สะท้อนให้เห็นว่าการกระตุ้นให้คนลาวคิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งในอินโดจีนของฝรั่งเศสไม่ประสบความสำเร็จ

ลาวอยู่ภายใต้อารักขาและภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส พวกเขาเป็นนายเหนือหัวของพวกเราชาวลาวทุกคน ชาวลาวเราไม่เพียงเป็นข้าเท่านั้น พวกเขายังปกครองพวกเราด้วยอำนาจของตำรวจลับ พวกเราไม่มีเสรีภาพอย่างใดเลย ในระหว่างฝรั่งเศสกับลาว ยังมีพวกแกว (เวียดนาม) ซึ่งฝรั่งเศสแต่งตั้งให้เป็นผู้ไต่เนื่อเชื้อใจพวกเขาอีกทอดหนึ่ง โดยอ้างเหตุผลง่าย ๆ ว่าพวกเวียดนามพูดภาษาฝรั่งเศสได้ดีกว่า เพราะพวกเขาเป็นข้าของฝรั่งเศสมานานกว่าพวกลาว ฝรั่งเศสไม่เคยศึกษาหรือพิจารณาถึงชีวิตและความรู้สึกนึกคิดอันแท้จริงของคนลาวเลย¹

อย่างไรก็ดี “ขบวนการฟื้นฟูชาติลาว” กลับมีผลกระทบสำคัญต่อสำนึกชาตินิยมลาวในกลุ่มชนชั้นนำของลาวใน 2 ประเด็น ประเด็นแรก คนเหล่านี้เข้าใจคำว่า “พลเมืองลาว” และ “ชาติลาว” ในรูปแบบรัฐชาติมากขึ้น ประเด็นที่สอง เกิดความแตกต่างระหว่างสำนึกความเป็นลาวกับสำนึกความเป็นไทย โดยเฉพาะหลังจากการสร้างภาษาลาวมาตรฐานและการเขียนประวัติศาสตร์ชาติลาว ด้วยเหตุนี้ ในช่วงท้ายของการปกครองฝรั่งเศสช่วงที่ 1 (ค.ศ. 1893-1945) กลุ่มชนชั้นนำของลาว เช่น เจ้าเพ็ดชะวาด, กระต่าย โดนสะโลลิด, ผุย ชนะนิกรอน ได้ร่วมมือกัน

¹ อุ้น ชนะนิกร, *ความหลังของข้าพเจ้า ท้าวอุ้น ‘ดินเย็น’ ชนะนิกร*, แปลโดย ปภัสสร โภธิญาณนที (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2520), น. 85.

จัดตั้งกลุ่มลาวอิสระซึ่งถือเป็นขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสกลุ่มแรกที่ใช้สำนักชาติลาวเป็นตัวขับเคลื่อน กลุ่มลาวอิสระได้ประกาศรวมเมืองเวียงจันทน์ หลวงพระบางและจำปาสักเป็นประเทศลาวที่เป็นอิสระจากฝรั่งเศส และยังจัดตั้งรัฐบาลลาวอิสระเพื่อปกครองประเทศลาวใหม่ ในวันที่ 12 ตุลาคม 1945

แต่รัฐบาลลาวอิสระก็อยู่ได้ไม่นานและต้องหนีไปตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นที่ประเทศไทย จนกระทั่งฝรั่งเศสกลับเข้ามาปกครองลาวอีกครั้งหนึ่งในต้นปี ค.ศ. 1946 ซึ่งมีผลให้สมาชิกในรัฐบาลลาวอิสระมีความเห็นแตกแยกกันเป็น สองกลุ่มใหญ่ กลุ่มแรก คือ กลุ่มลาวฮักชาดนำโดยเจ้าสุพานวงที่ยืนยันว่าจะต่อสู้กับฝรั่งเศสต่อไปและภายหลังการสลายกลุ่มลาวอิสระ พระองค์ได้เข้าร่วมมือกับขบวนการเวียดมินห์อย่างเต็มตัวเพราะพระองค์มองว่าการร่วมมือกับเวียดนามเหือจะทำให้กลุ่มลาวฮักชาดของพระองค์ขับไล่ฝรั่งเศสออกไปจากลาวได้อย่างแท้จริง

อีกฝ่ายที่หันกลับไปร่วมมือกับฝรั่งเศสอีกครั้งคือ กลุ่มของเจ้าสุวันนะพูมา, กระต่ายโดนสะสอลิด, ผุย ชะนะนิคอน กลุ่มนี้กลับไปร่วมมือกับฝรั่งเศสอีกครั้งเนื่องจากเห็นว่าฝรั่งเศสให้สิทธิในการปกครองแก่คนลาวมากกว่าเดิมทำให้กลุ่มนี้เข้าร่วมกับรัฐบาลราชอาณาจักรลาว (รบล.) ซึ่งเป็นรัฐบาลที่คนลาวมีอำนาจในการบริหารโดยตรงเป็นครั้งแรก ต่อมาเมื่อฝรั่งเศสถอนตัวออกไปจากลาวหลังจากพ่ายแพ้สงครามเดียนเบียนฟูในปี ค.ศ. 1953 อำนาจการปกครองของกลุ่มชนชั้นนำลาวก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นและในช่วงดังกล่าวจะเห็นว่า รบล. พยายามอย่างยิ่งในการสร้างชาติลาวใหม่ให้เจ้ามหาชีวิตและศาสนาพุทธเป็นศูนย์กลางจิตใจของประชาชน แต่อย่างไรก็ดี รบล. ก็ไม่สามารถทำให้เจ้ามหาชีวิตเป็นที่เคารพของประชาชนทุกกลุ่มได้ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะบทบาทในการแทรกแซงทางการเมืองที่ทำให้พระองค์ถูกมองในแง่ลบ

นอกจากนั้น ภาวการณ์ของนักการเมืองของฝ่าย รบล. ที่ทุจริตและฉ้อราษฎร์บังหลวง รวมทั้งการสนับสนุนสหรัฐฯ ยังส่งผลให้ประชาชนลาวจำนวนมากรู้สึกไม่พอใจรัฐบาล โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 1960 เมื่อสงครามกลางเมืองและสงครามลับบริเวณชายแดนลาว-เวียดนามทวีความรุนแรงมากขึ้นและประชาชนลาวนับหมื่นคนไม่มีที่อยู่อาศัยและล้มตายจากสงครามเป็นจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้ยิ่งทำให้แนวลาฮักชาดมีภาพลักษณ์ที่ดีกว่าและหันไปสนับสนุนแนวลาฮักชาด ซึ่งในขณะนั้นยังเคลื่อนไหวในลักษณะของกลุ่มชาตินิยมมากกว่าคอมมิวนิสต์ผนวกกับการเสนอแนวทางและนโยบายต่อต้านสหรัฐฯ ที่ตรงกับใจของประชาชนที่ไม่พอใจการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองลาวของสหรัฐฯ

ท้ายที่สุด วันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1975 พรรคประชาชนปฏิวัติลาว (พปปด.) ได้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้ปกครองลาวใหม่ซึ่งผลในการศึกษาแนวคิดการสร้างชาติของพรรคประชาชนปฏิวัติ

ลาวในช่วง ค.ศ. 1975-1986 จากการศึกษาเนื้อหาสาระต่าง ๆ ของหนังสือพิมพ์ *เสียงประชาชน* พบว่า ในระยะแรก พรรคพยายามสร้างความชอบธรรมให้กับระบอบใหม่ที่พรรคเรียกว่า ระบอบสังคมนิยมและพยายามสร้าง พปปล. ให้เป็นสถาบันสูงสุดแทนศูนย์รวมอำนาจเก่า คือ สถาบันกษัตริย์ที่ถูกลดบทบาทเหลือเพียงที่ปรึกษาของประธานประเทศ

พปปล. ให้ความสำคัญกับการสร้างคนลาวใหม่และนิยามคนลาวใหม่ซึ่งพรรคเรียกว่า “คนใหม่สังคมนิยม” บุคคลที่เป็นคนใหม่สังคมนิยมนี้จะต้องมีจิตใจรักชาติและทำเพื่อส่วนร่วม ดังจะเห็นได้ว่าในหนังสือพิมพ์ของพรรคจะนำเสนอแนวทางปฏิบัติและวิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้เป็นคนใหม่ที่พรรคต้องการอยู่เป็นประจำ เช่น คอแลมน์ “งานดีคนเด่น” “เวทีกรรมกร” “เวทีเยาวชน” “เวทีผู้หญิง” เป็นต้น นอกจากนั้น พรรคยังเข้าไปจัดการและให้ค่านิยามกับกิจกรรมในชีวิตประจำวันของประชาชนตั้งแต่เรื่องเล็กจนถึงเรื่องใหญ่ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางใหม่ด้วย เช่น การแต่งกาย, การดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การฟังเพลง หรือ การจัดกิจกรรมในงานบุญประเพณีต่าง ๆ อย่างงานสงกรานต์ พรรคจะเพิ่มกิจกรรมเพื่อส่วนรวมเข้าไปในคำสั่งของรัฐบาลให้ประชาชนปฏิบัติตาม เช่น การทำความสะอาดบ้าน วัดและชุมชน เป็นต้น

นอกจากนั้น เนื่องจากปัญหาความมั่นคงที่ยังคงหวาดระแวงการแทรกซึมและทำลายล้างของฝ่ายตรงข้าม รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจที่ยังเป็นปัญหาหลักที่ผู้นำใหม่ หรือ พปปล. ต้องจัดการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ในหนังสือพิมพ์ของพรรคชี้ให้เห็นว่า พรรคพยายามสร้าง “พวกเรา” และ “พวกเขา” เพื่อชี้ให้เห็นศัตรูและมิตรของชาติเพื่อให้ปลุกระดมชาตินิยมภายในและเพื่อให้ประชาชนเชื่อมั่นและศรัทธาในการนำของระบอบใหม่ซึ่งพรรคจะเน้นเรื่องราวของวีรบุรุษชาติ โดยเฉพาะ ผู้นำปฏิวัติ 4 คนสำคัญ คือ ไกสอน พมวิหาน, เจ้าสุพานวง, สีทน กมมะดำ และไฟด่าง ลอเบลียยาว รวมทั้ง วีรบุรุษของประเทศสังคมนิยมที่เป็นมิตรกับลาว เช่น สหภาพโซเวียตและเวียดนาม โดยเฉพาะโฮจิมินห์ที่ทางพรรคจัดงานเฉลิมฉลองวันเกิดให้อย่างยิ่งใหญ่ทุกปี รวมทั้งในหนังสือพิมพ์มีการนำเสนอบทความ, บทกลอนและเรื่องราวของโฮจิมินห์ ตลอดจนยกย่องให้โฮจิมินห์เป็นผู้นำปฏิวัติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำเนิด พปปล.

จากนั้นในช่วงที่สอง คือ ตั้งแต่ช่วงต้นปี ค.ศ.1980 จนถึงปี ค.ศ. 1986 ซึ่งเป็นปีที่พรรคเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจไปสู่การค้าเสรี สำหรับในช่วงเวลานี้ สถานะทางการเมืองของ พปปล. เริ่มมั่นคงมากขึ้นอันเป็นผลจากกลุ่มต่อต้านรัฐบาลที่อ่อนกำลังลง โดยเฉพาะภายหลังการปราบปรามกลุ่มต่อต้านของนายพลวังเปาครั้งใหญ่ในช่วงปี ค.ศ. 1977 ทำให้แนวทางของพรรคมีท่าทีผ่อนคลายลง เช่น การปล่อยตัวนักโทษการเมือง หรือ การอนุญาตให้สมาชิกพรรคเข้าร่วมในพิธีทางศาสนาพุทธได้ อย่างไรก็ตาม ผลของความล้มเหลวของระบบนารวมที่ทำให้พรรคต้องแก้

สถานการณ์ด้วยการชะลอการสร้างสหกรณ์ในพื้นที่ต่าง ๆ ตั้งแต่ในช่วงเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 1979 ทำให้พรรคผ่อนคลายนโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมด้วย เช่น อนุญาตให้เกษตรกรขายผลผลิตของตนได้โดยไม่ต้องผ่านองค์กรของพรรค หรือ สหกรณ์ที่ตนสังกัด ซึ่งนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนี้จะเริ่มปรากฏอย่างชัดเจนในปี ค.ศ. 1986

อย่างไรก็ดี หนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นเครื่องมือถ่ายทอดแนวทางและนโยบายของพรรคไปสู่ประชาชนก็ไม่สามารถเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพได้อย่างที่พรรคคาดหวังไว้ ดังที่คำไต สีพันดอน เลขาธิการ พปป. กล่าวถึงปัญหาของหนังสือพิมพ์ในปี ค.ศ. 1983 ว่า

การจำหน่ายของหนังสือพิมพ์ยังไม่ทั่วถึงโดยเฉพาะในเขตของสหกรณ์ การเกษตร อีกทั้งสมาชิกพรรค, พนักงาน, และทหารของพรรคยังไม่เข้าใจบทบาทและสำคัญของหนังสือพิมพ์ หลายคนไม่อ่านหนังสือพิมพ์และใช้หนังสือพิมพ์ในทางไม่ถูกต้อง เช่น เอาหนังสือพิมพ์ไปทำกระดาษติดฝาบ้าน, ห่อของต่าง ๆ และทำกระดาษเศษ รวมทั้งในบางแขวงก็ไม่สนใจจองหนังสือพิมพ์หรือไม่รับเอาหนังสือพิมพ์ไปแจกจ่ายทั้ง ๆ ที่ประชาชนเรียกร้องต้องการอยากอ่านหนังสือพิมพ์เป็นประจำเพื่อรับรู้ข่าวสารภายในและต่างประเทศ²

ท้ายที่สุด อาจกล่าวสรุปได้ว่า แนวทางการสร้างชาติลาวตามแนวทางการสร้างชาติแบบสังคมนิยมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรและก็ควรกล่าวด้วยว่าส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากข้อจำกัดด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของลาวในช่วงเวลานั้นด้วย อีกทั้ง ระบอบใหม่เข้ามาในช่วงที่ประเทศลาวมีสภาพทรุดโทรมอย่างมากอันเนื่องมาจากผลของสงครามในเวลาก่อนหน้านี้ พร้อมกันนั้นกลุ่มผู้นำใหม่ก็ยังขาดประสบการณ์ในการบริหาร อย่างไรก็ตาม พปป. ก็ประสบความสำเร็จในการรักษาอำนาจทางการเมืองของตนไว้ได้ ซึ่งจะเห็นได้จาก ในช่วงที่สองพรรคเริ่มเน้นความภักดีต่อชาติและพรรคเป็นหลักแทนแนวทางสังคมนิยม ซึ่งต่อมากการสร้างชาติแบบสังคมนิยมจึงถูกนิยามใหม่ให้กลายเป็นการมุ่งไปสู่การสร้าง “พลเมืองดี”³

² เสียงประชาชน, (14 พฤษภาคม 1983).

³ รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ฉบับปี ค.ศ. 1991.